

مجله سیاست دفاعی

شماره ۴۱ و ۴۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۱

ارزیابی مدیریت بحران عراق در کردستان (۱۹۷۰م تا ۱۹۹۰م)

استاد راهنما: دکتر حسین حسینی

نگارنده: داوود کرمانی

پژوهش حاضر که توسط یکی از دانش‌آموختگان مطالعات دفاعی استراتژیک پژوهشکده علوم دفاعی در گروه مطالعات جنگ به رشته تحریر درآمده به ارزیابی مدیریت بحران عراق در کردستان در فاصله سالهای ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۰ میلادی پرداخته است. در این پژوهش با توجه به اقدامات رژیم بعث عراق و شیوه‌های مبارزه آن (به عنوان نیروی ضدشورشگر) علیه شورشیان کرد (به عنوان نیروهای شورشگر)، سعی شده تقابل دو نیروی "شورشگر" و "ضدشورش" مورد ارزیابی و کنکاش قرار گیرد. با توجه به اینکه مدتهای مدیدی از شورش کردها در کردستان عراق می‌گذرد و تاکنون تحقیقات و مطالعات تحلیلی و موثقی در این زمینه به عمل نیامده است، این پژوهش به دلیل ارزیابی و تجزیه و تحلیل علمی و بی‌طرفانه از امتیازات قابل توجهی برخوردار است.

سؤال اصلی این پژوهش به صورت زیر طرح شده است:

سیاستهای ضدشورش دولت عراق چه تأثیری بر سرکوب شورشیهای کردی

داشته است؟

سؤالات فرعی پژوهش نیز شامل موارد زیر است :

- ۱- عوامل استمرار بحران در شمال عراق چه بوده است؟
- ۲- طرح استفاده نظامی از نیروهای بومی کرد چه تأثیری بر امنیت شمال این کشور داشته است؟
- ۳- کوچ و انتقال مردم کرد چه پیامدهایی به دنبال داشته است؟
- ۴- هدف از به کارگیری سلاحهای شیمیایی و سرکوب شدید نظامی چه بوده است؟
- ۵- انگیزه‌های رژیم از امضای قراردادهای سیاسی با اکراد چه بوده است؟
- ۶- انگیزه‌های کردهای شورشگر از امضای قراردادهای سیاسی با رژیم چه بوده است؟
- ۷- علل شکست نیروی ضدشورشگر چه بوده است؟
- ۸- عملیاتهای ضدشورش چه درسهایی را در پی داشته است؟

در این پژوهش از دو روش تحقیق تاریخی و تحلیلی استفاده شده است. از امتیازات دیگر این پژوهش می‌توان به استفاده از مشاهدات عینی و بهره‌گیری از مطالعات میدانی، از جمله انجام مصاحبه با رهبران شورش و افراد مطلع و صاحب‌نظر اشاره کرد. روشن است این قبیل مطالعات میدانی که در جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها مورد استفاده قرار گرفته، ضمن بالابردن غنای علمی پژوهش، در تقویت جنبه‌های عملی و کاربردی آن نیز کمک شایان توجهی کرده است.

از لحاظ سازماندهی پژوهش، تحقیقات در سه بخش و سیزده فصل تدوین و ارائه شده است.

بخش اول پژوهش " کلیات " بحث را دربرمی‌گیرد ؛ این بخش از دو فصل تشکیل شده است:

در فصل اول، طرح تحقیقاتی پژوهش شامل طرح مسئله، گرایش تحقیق، سؤالات اصلی و فرعی، متغیرهای تحقیق، تعریف عملی، روش تحقیق، سازماندهی تحقیق و

منابع و مأخذ عنوان شده است.

در فصل دوم این بخش، چارچوب نظری تحقیق به بحث گذاشته شده و مفهوم شورشگری و ضدشورشگری، مراحل شورش، مراحل ضدشورش، اصول جنگ ضدشورش و راهبردهای ضدشورش تبیین شده است. در واقع در این فصل با تدوین ادبیات تحقیق، زمینه پرداختن به فصول بعدی پژوهش فراهم شده است.

در بخش دوم پژوهش، تحت عنوان "شورشهای کردی عراق برجسته می‌شود" به بررسی شورشهای کردی در شمال عراق پرداخته می‌شود. این بخش از سه فصل جداگانه تشکیل شده است.

در فصل اول، ابتدا محیط شورش و بحران شمال عراق در دو قسمت مجزا شامل محیط داخلی و خارجی شورش مورد بررسی قرار گرفته است. در زمینه محیط داخلی شورش، نقش و تأثیر عوامل جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، و در زمینه محیط خارجی شورش، نقش فعال کشورهای منطقه و خارج از منطقه از جمله انگلستان، شوروی سابق، آمریکا و رژیم اشغالگر قدس، ایران و انقلاب اسلامی، سوریه و ترکیه در ترغیب و تقویت شورشیان کرد علیه حکومت‌های مرکزی عراق در جهت کسب خودمختاری مطرح شده است. در این قسمت نتیجه‌گیری می‌شود که دو عامل داخلی و خارجی در برجسته شدن شورشهای کردی و استمرار بحران نقش مؤثری را ایفا کرده‌اند. در فصل بعدی بخش دوم، روند شکل‌گیری گروه‌های شورشگر کرد در شمال عراق به بحث و بررسی گذاشته شده است. در این فصل سابقه مبارزات شورشگران کردستان عراق عنوان شده و نحوه شکل‌گیری احزاب کردی از جمله حزب شورش، حزب رزگاری، حزب دموکرات کردستان عراق، اتحادیه میهنی کردستان عراق و حرکت اسلامی کردستان عراق مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

فصل آخر بخش دوم به اقدامات و عملیاتیهای برجسته شورشگران کرد اختصاص یافته است. در این فصل شورشهای کردی در ۹ مرحله از مقطع دهه ۴۰م تا دهه ۸۰م (دوران انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی) ذکر شده است.

بخش سوم و نهایى پژوهش، تحت عنوان "سیاستهای پدافند داخلی رژیم بعث عراق (ضدشورش)" که بخش اصلی آن را تشکیل می‌دهد، در ۸ فصل تدوین شده است. در فصل اول، ابتدا سیاست جغرافیایی و آمایش سرزمین کشور عراق مورد بررسی قرار گرفته است. محورهای اساسی این فصل عبارت‌اند از: بررسی موقعیت جغرافیایی عراق، تغییر در مرزبندی جغرافیایی شمال عراق (شامل تغییر جغرافیایی شمال عراق و قرارداد ۱۹۷۰، ایجاد نوارهای امنیتی، تغییر در نوار مرزی عراق با ایران)، جاده‌سازی و تسهیل عبور و مرور در شرایط ویژه، شهرک‌سازی و سیاست انتقال.

فصل دوم، سیاستها و اقدامات اقتصادی رژیم عراق را در زمینه‌های کشاورزی، صنعتی، سدسازی، تأسیسات و ساختمان شامل می‌شود.

سیاستهای فرهنگی، آموزشی و بهداشتی رژیم عراق نیز مباحث فصل سوم را دربرمی‌گیرد.

در فصل چهارم بخش سوم، سیاست کنترل و جابه‌جایی جمعیت رژیم عراق مورد مطالعه قرار گرفته است. محورهای اساسی این فصل به بررسی اهداف سیاست جابه‌جایی و انتقال جمعیت، جابه‌جایی اجباری و نیروی ضدشورش در کنترل بحران، طرح تخلیه مناطق کردی و تخریب روستاها، تعریب و جابه‌جایی جمعیت اختصاص یافته است.

در فصل پنجم تحت عنوان "اقدامات سیاسی رژیم"، اقدامات سیاسی برای مهار کردها ذکر شده است که می‌توان به اعطای خودمختاری کنترل شده، استفاده ابزاری از کردها، مصالحه با کردها در دوران ضعف، و قرارداد با همسایگان جهت سرکوب اکراد شمال عراق اشاره کرد.

در فصل ششم، سازمانهای اطلاعاتی عراق و نقش آنها در سرکوب شورشگران کرد به بحث گذاشته شده است. این فصل به تشریح تاریخچه شکل‌گیری سازمان امنیت عراق - سرویسهای اطلاعاتی عراق - تقسیم‌بندی دیگر سازمانهای امنیتی عراق از نگاه خالد حسن النقیب - تقسیم‌بندی سازمانهای اطلاعاتی و امنیتی عراق از نگاه اسرای این کشور در ایران پرداخته است.

فصل هفتم که فصل نهایی پژوهش به حساب می آید، سیاستهای نظامی رژیم عراق را بیان می کند. در این فصل محورهای مطالعاتی زیر تشریح شده است:

- آموزش و شیوه های سرکوب شورش؛
 - تأثیر تجربیات و نظرات ضدشورش در سیاستهای نظامی رژیم بعث عراق؛
 - ساختار کلی نیروهای ضدشورشگر بعثی؛
 - ساختار مرکزی فرماندهی نیروهای نظامی عراق علیه شورشگران کرد؛
 - اقدامات نظامی رژیم عراق از سال ۱۹۷۰ تا انقلاب اسلامی؛
 - اقدامات نظامی رژیم عراق از پیروزی انقلاب اسلامی تا جنگ نفت؛
 - سیاستهای نظامی رژیم عراق بعد از جنگ نفت.
- در آخر، پژوهشگر ضمن جمع بندی مباحث به نتیجه گیری پرداخته و نکات و درسهای ناشی از آثار عملیات شورشگران و ضدشورشگران را به صورت جداگانه فهرست نموده است. پژوهشگر، موفقیت شورشگران را معطوف به موارد زیر کرده است:
- ۱- استفاده از کشورهای خارجی به ویژه دولتهای منطقه و قدرتهای بین المللی؛
 - ۲- استفاده بهینه و مناسب از محیط جغرافیایی کردستان عراق؛
 - ۳- استفاده از عامل زبان و قومیت کردی جهت کسب حمایت مردمی؛
 - ۴- استفاده از اوضاع داخلی عراق و بهره گیری از استراتژی فرصت طلبانه جهت کسب امتیازات؛
 - ۵- مذاکره با دولت مرکزی در عین مبارزه با آن؛ و
 - ۶- استفاده از عوامل حمایتی.

همچنین راز موفقیت سیاستهای ضدشورش رژیم عراق به صورت زیر بیان

شده است:

- ۱- ترغیب و تشویق مردم دهکده های کردی به زندگی شهرنشینی؛
- ۲- اعطای خودمختاری کنترل شده به کردها؛
- ۳- سیطره اطلاعاتی؛

- ۴- هماهنگ‌سازی با کشورهای همجوار جهت سرکوب شورش؛
 - ۵- استفاده از نیروهای بومی؛
 - ۶- تمرکز در فرماندهی نیروهای ضدشورش؛ و
 - ۷- حملات مؤثر و سریع به مراکز تصمیم‌گیری شورشیان.
- در بخش دیگری از نتیجه‌گیری الگوهای پیشنهادی (برای ایران و به صورت کلی) در قالب اقدامات پیشگیرانه ضدشورش و اقدامات ضدشورش در شرایط غیرعادی (وضعیت بحرانی) ارائه شده است.

محمدرضا کفاش جمشید

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فرم اشتراک سالیانه مجله سیاست دفاعی

متقاضیان اشتراک سالانه مجله می توانند با توجه به شرایط ذیل فرم اشتراک را تکمیل و به نشانی مجله ارسال دارند:

- هزینه اشتراک سالیانه (۴ جلد) مجله داخل کشور ۲۴,۰۰۰ ریال برای مؤسسات ۲۸,۰۰۰ ریال.

- هزینه اشتراک سالیانه (۴ جلد) مجله خارج از کشور ۶۰,۰۰۰ ریال برای مؤسسات ۸۰,۰۰۰ ریال.

- برای نظامیان، دانشجویان و اساتید دانشگاه (داخل کشور)، در صورت ارسال فتوکپی کارت شناسائی مبلغ ۱۵,۰۰۰ ریال.

- وجه اشتراک به شماره حساب جاری ۵۰۰۲۹ بانک سپه تهران شعبه دانشگاه امام حسین (ع) کد ۸۴۸ واریز، و اصل فیش بانکی به همراه فرم اشتراک ارسال گردد و یا به نمابر شماره ۷۳۱۳۹۸۶ ارسال گردد.

نشانی: تهران - صندوق پستی ۳۴۵۹-۱۶۷۶۵؛ یا به آدرس:

تهران. اتوبان سرلشکر شهید بابائی. دانشگاه امام حسین (ع) پژوهشکده علوم دفاعی.

تلفن: ۷۳۱۳۹۹۰-۳

در ضمن تعداد محدودی از مجلات سال چهارم، پنجم، ششم، هفتم و هشتم به صورت صحافی شده (با جلد گالینگور) موجود می باشد که متقاضیان می توانند با واریز مبلغ ۳۰,۰۰۰ ریال یک دوره یکساله صحافی شده را دریافت نمایند. (بهای دوره سه ساله ۹۰,۰۰۰ ریال می باشد) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ریال جامع علوم انسانی

برای خارج از کشور به ازای هر دوره ۱۵,۰۰۰ ریال اضافه می شود.

شماره اشتراک	فرم درخواست اشتراک مجله سیاست دفاعی
تاریخ	نام خانوادگی:
	شغل:
	مورد تقاضا:
	نشانی کامل پستی:
امضاء	کد شهرستان
	تلفن

تذکر: در صورت تغییر نشانی، هر چه زودتر مجله را مطلع فرمائید.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی